

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Поліщук Карина Русланівна
аналітикиня Громадської організації «Інтерньюз-Україна»

МОЛОДЬ І ОСВІТА ЯК ЦІЛІ: ПРОПАГАНДИСТСЬКІ НАРАТИВИ ДЛЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

Молодь і освіта – два могутні інструменти, що здатні змінити майбутнє будь-якої країни. У сучасних умовах інформаційної війни вони стали одними із ключових цілей пропагандистських стратегій. Формування світогляду молодого покоління через освітні програми та медіа стало основним засобом впливу для країн, що прагнуть розширити свій ідеологічний вплив. Особливе значення ця тенденція набуває в регіонах, де політична нестабільність та окупація створюють можливості для активного нав'язування пропагандистських наративів. Молодь, як цільова аудиторія, є особливо вразливою, оскільки її ідентичність, цінності та уявлення про історію та майбутнє ще перебувають на стадії формування. Завдяки освіті, яка використовується як інструмент впливу, пропаганда спрямована на закріплення ідей та переконань, що сприяють лояльності до влади чи держави, яка контролює ці процеси. Медіа, піар та дезінформація добре працює із цим. Таким чином працює російська пропаганда в українському інформаційному просторі вже понад 30 років, яка переросла в повноцінну інформаційну війну, яку Росія активізувала з початком збройної агресії проти нашої держави і поставила перед Україною нові

виклики (загрози) у сфері інформаційної безпеки України та кожного із нас.

В той час як інші країни інвестують у знання, креативність і критичне мислення, РФ навпаки використовує освіту та інформаційний простір як засіб маніпуляції та контролю. Більше того, виділяючи на це та загалом на фінансування державної пропаганди шалені кошти. До прикладу, у 2025 році російський уряд планує витратити на ці цілі рекордні 137,2 млрд рублів, в той час як у 2022 році було виділено 114,8 млрд рублів [5].

На перший погляд освітні реформи та молодіжні програми виглядають як підтримка молоді, але за цим ховаються наративи, що змінюють світогляд, формують хибну картину реальності та примушують до русифікації. Російська пропаганда хоче виховати покоління, що сприймає порушення прав людини й насильство як «геройзм», а придушення інших — як «захист держави». Це формує суспільство, де виправдовується насильство. Стан постійної війни є нормальними життєвими рамками — відколи існує РФ, відтоді Сирія, Грузія, Чечня й Україна страждають від агресії, проте самі росіяни вперто вірять, що всі довкола вороги й зазіхають на їхні території та життя. До того ж самі вони одержимі ідеєю змови та вважають Захід й США винними в усіх бідах. Найлегший спосіб створити атмосферу змови — апелювати до ксенофобії. Для Ур-Фашизму існує не боротьба заради життя, а є життя заради боротьби, так само і в РФ [3].

З 2014 року, а насправді ще раніше, російська пропаганда націлювалась на певну цільову

аудиторію, яка залишається незмінною до сьогодні. Незважаючи на сталість аудиторії, методи подачі інформації, мотиви, цілі та формулювання змінювалися залежно від обставин. Проте з 2014 року до цієї аудиторії додався новий важливий сегмент — молодь на тимчасово окупованих територіях (ТОТ) України. Ці зміни мали глибокі наслідки для свідомості цілої генерації українців, яка виросла в умовах тотальної пропаганди. Молодь, яка на той момент у віці 10-14 років залишилася проживати на ТОТ до сьогодні, перетворилася на дорослих особистостей, яким зараз понад 20 років зі світоглядом, що формувався під впливом інформаційного середовища окупаційної влади, де всі медіа та навчальні матеріали піддавалися «жорсткій» цензурі та контролю. Переважна більшість цих людей отримували знання за програмами, де історія була переписана відповідно до російських ідеологічних наративів, що прославляли Росію та применшували значення України як суверенної держави. Крім того, така тенденція триває і досі: особливо після повномасштабного вторгнення почалося масове сучасне «трактування» історії України, розглядаючи вже не лише Крим, а й Донеччину, Луганщину, Херсонщину та Запоріжжя як «ісконно російським» територіями. Також пропагандистські наративи формувалися й завдяки чіткому плану роботи на ТОТ із молоддю впродовж 2024 року: вивчення і досконале знання Конституції РФ серед школярів на ТОТ; дискредитація переосмислення історії Росії в інших країнах, зокрема засудження підручників з історії в колишніх радянських республіках, як-от

Казахстан, Узбекистан та Азербайджан, звинувачуючи їх у «русофобії»; збільшення кількості годин на вивчення «новітньої» історії РФ; розробка нових навчальних матеріалів, програм, підручників, що підтримують російський імперський міф [2].

Особливо тривожною є тенденція до активного створення молодіжних організацій на ТОТ, спрямованих на ідеологічне перевиховання українських дітей. Лише на тимчасово окупованих територіях Запорізької області загарбники створили 12 різних молодіжних організацій, які займаються пропагандою та мілітаризацією [4]. Російські структури через ці організації прищеплюють молодому поколінню ідеї та цінності, що викривляють уявлення про реальність, маніпулюють історичними фактами та формують світогляд за власними наративами. Це спрямовано на те, щоб нове покоління, яке зростає на ТОТ, розглядало Росію як свою батьківщину, сприймало її цінності як власні. Згідно з даними соціологічного опитування російського «Левада-центру», 69% росіян віком від 18 до 24 років підтримують вторгнення своєї країни в Україну, яке вони називають «спеціальною військовою операцією». Більше половини молоді цієї вікової групи також висловлюються за проведення мирних переговорів, проте не вважають, що їхня країна має йти на поступки [6]. В умовах тотальної ідеологічної обробки це створює виклики для України, оскільки повернення людей, які вже роками проживають на ТОТ до української ідентичності буде потребувати значних зусиль і часу. Це вимагає взаємодії українських ЗМІ з іноземними, аби спростовувати фейки, працювати на випередження

та надавати альтернативні джерела інформації.

Ще одним важливим аспектом і платформою для впливу на свідомість молодого покоління та просування освітніх ідей є соціальні мережі. РФ не створює окремі тренди у соціальних мережах, а вдало й обережно, великою кількістю контенту вливається у них, щоб маніпулювати думкою і підтримувати свої агресивні дії. Пропаганда працює, коли є страх та емоції. А через контент, особливо на платформі TikTok значно легше просувати пропагандистський контент, адже гортаючи стрічку ми отримуємо швидкий дофамін (гормон щастя) або ж навпаки дуже швидко переймаємо емоції страху, суму та відчаю, якими важко керувати і в такий момент мислити критично. Це певним чином створює інформаційну бульбашку (однобокого контенту), яка залишає аудиторію закритою до іншої інформації. За словами заступниці керівника Центру протидії дезінформації РНБО України Аліни Алексєєвої, нині TikTok завдає набагато більшої шкоди, оскільки його вразлива аудиторія — це підлітки, молодь, а також, як не дивно, аудиторія віком 55+ [1]. TikTok насправді є серйозною проблемою зараз, до того ж його політика функціонування та власне алгоритмів залишається не повністю вивченою.

Отже, сучасні виклики інформаційної безпеки, що постають перед Україною, особливо загострюються в умовах тривалої гібридної агресії з боку Росії. Молодь та освіта є ключовими інструментами, що активно використовуються для пропаганди ідеологічних наративів. РФ систематично нав'язує свої цінності та погляди через

шкільні програми, медіа і соціальні мережі, намагаючись змінити світогляд молодого покоління, особливо на тимчасово окупованих територіях. Викривлення історичних фактів, маніпуляція через соціальні мережі, а також створення молодіжних організацій на ТОТ формують викривлене сприйняття реальності серед молодих українців. Успішна протидія цим викликам вимагає комплексної роботи України — розвитку критичного мислення серед молоді, налагодження співпраці із закордонними ЗМІ та посилення інформаційної безпеки. Лише так можливо сформувати стійке суспільство, здатне критично оцінювати інформацію, протистояти пропаганді та зберігати свою національну ідентичність.

Джерела:

1. Дезінформація та пропаганда рф у соціальних мережах. Медіацентр. URL: <https://mediacenter.org.ua/uk/dezinformatsiya-ta-propaganda-rf-u-sotsialnih-merezhah-v-tsentri-protidiyi-dezinformatsiyi-nagolosili-na-nebezpetsi-tik-tok/>.
2. Катерина Міхаленська Росія маніпулює історією, щоб змінити культурну ідентичність українських дітей на ТОТ. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/kateryna_mikhalevska/639950_rosiya_manipulyuie_istoriieyu_shchob.html.
3. Максим Шевердін Фашизм в Росії сьогодні. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/31/7349719/>.
4. На ТОТ Запорізької області створили 12 організацій, які займаються мілітаризацією дітей. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric->

tymchasovo-okupovani/3888496-na-tot-zaporizkoi-oblasti-stvorili-12-organizacij-aki-zajmautsa-militarizacieu-ditej.html.

5. Скільки грошей росія витрачає на фінансування державної пропаганди. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/10/10/infografika/finansy/skilky-hroshej-rosiya-vytrachaye-finansuvannya-derzhavnoyi-propahandy>.

6. Як Росія зомбує свою молодь. URL: <https://babel.ua/news/111015-yak-rosiya-zombuye-svoyu-molod-oglyad-materialiv-inozemnih-media-pro-viynu-19-veresnya>.

Ключові слова: молодь, освіта, цільова аудиторія, свідомість, тимчасово окуповані території, пропаганда, медіа, інформаційна війна, соціальні мережі, молодіжні організації, Україна.

Федорова Тетяна Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного та європейського права*

*Національного університету «Одеська юридична
академія»*

Пирожкова Аліна Євгенівна

*здобувачка вищої освіти Національного
університету «Одеська юридична академія»*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

У сучасному світі інформація набула статусу одного з найцінніших ресурсів, що впливає на всі

Секція № 6

Питання захисту прав людини в інформаційній сфері

НЕВАРА Л.М., ЯКУШЕВСЬКА Д.А.Право людини на інформацію як основа демократичного суспільства⁴¹³**ПОЛИЩУК К.Р.**

Молодь і освіта як цілі: пропагандистські наративи для молодого покоління..... 420

ФЕДОРОВА Т.С., ПИРОЖКОВА А.Є.

Міжнародно-правові гарантії реалізації права на доступ до інформації..... 426

БУГАЄЦЬ А.С.

Право інтелектуальної власності на продукт, створений з використанням штучного інтелекту та міжнародне право: постановка проблеми 434

РУГАЛО Б.А.

Порушення прав людини з використання штучного інтелекту в умовах міжнародних воєнних конфліктів 439

ЯНИЦЬКА І.А.

Проблеми та виклики у забезпеченні психологічної допомоги і захисті прав дітей, які зазнали насильства 444

Секція № 7

Захист прав людини в кризових ситуаціях

СЛАВКО А.С., ЗАЦАРИННА А.Ю.

Правовий статус біженців в період збройних конфліктів 449

ФЕДОРОВА Т.С., ДЕМЕНТЬЄВА Ю.В.

Участь міжнародних організацій при вирішенні конфліктів на міжнародній арені..... 454

ФЕДОРОВА Т.С., СТЕПАНЕНКО А.О.

Проблемні аспекти дотримання міжнародних стандартів захисту та прав військовополонених 460

ГРЕБЕНЮК Д.О.

Щодо передумов формування уявлення про «еврозлочин» як правове явище 466

Секція № 8

Захист прав людини відповідно до положень Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них 1977 року.

ТУЛЯКОВ В.О.

Окупаційне кримінальне право в контексті сучасного розвитку української державності..... 474